

Bednarczyk, Rafał

"Credo in Deum w teologii i sztuce Kościołów chrześcijańskich", pod red. R. Knapińskiego, A. Kramiszewskiej, Lublin 2009 : [recenzja]

Studia Płockie 39, 323-326

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R. Knapiński, A. Kramiszewska (Red.),
Credo in Deum w teologii i sztuce Kościołów chrześcijańskich,
Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, ss. 344.

Nakładem wydawnictwa Towarzystwa Naukowego KUL Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w serii Źródła i monografia (nr 341) ukazała się w roku 2009 zredagowana przez ks. Ryszarda Knapińskiego i Anetę Kramiszewską obszerna publikacja zatytułowana „Credo in Deum... w teologii i sztuce Kościołów chrześcijańskich”. Zebrane w niej artykuły stanowią zbiór referatów wygłoszonych w ramach kolokwium interdyscyplinarnego zorganizowanego w dniach 7-8 listopada 2008 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, będącego jednocześnie projektem badawczym – „Credo w sztuce od Soboru Trydenckiego do współczesności”, realizowanym jako grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod kierunkiem ks. prof. R. Knapińskiego, o czym dowiadujemy z „Wprowadzenia” (s. 9-13). Dzieło to stanowi kontynuację wcześniejszego opracowania powstałego także pod redakcją ks. Ryszarda Knapińskiego – „Symbol Apostolski w nauczaniu i sztuce Kościoła do Sobory Trydenckiego” opublikowanego w Lublinie w 1997, będącego owocem sympozjów poświęconych temu zagadnieniu zorganizowanych w latach 1995 i 1996 w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL (s. 9).

Niewątpliwie o wartości niniejszej publikacji stanowi nie tylko jej wysoki poziom naukowy, zagwarantowany przez wybitnych znawców materii, ale również fakt, że tego typu tematyka jest poruszana niezwykle rzadko i pozostaje raczej mało dostępna dla przeciętnego czytelnika interesującego się tematyką sztuki kościelnej. Dziś można już częściej spotkać popularne publikacje przybliżające zwykłemu odbiorcy sposób interpretowania dzieł sztuki malarskiej wielkich mistrzów, w tym wielu o tematyce religijnej. Jednakże brakuje prac stanowiących rodzaj syntezy myśli religijnej trwale obecnej w sztuce chrześcijańskiej. W tę niemal nie zagospodarowaną przestrzeń znakomicie wpisuje się omawiana książka, która – co cieszy – jest dostępna nie tylko w księgarni uniwersyteckiej, ale także w wielu księgarniach internetowych. Warto to podkreślić, ponieważ nie często zdarza się, aby wydawnictwa uniwersyteckie mogły cieszyć się dobrą dystrybucją.

Jak wspomniano pierwszym z redaktorów tegoż opracowania jest ks. prof. Ryszard Knapiński, kapłan diecezji płockiej, kierownik Katedry Hi-

storii Sztuki Kościelnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, autor licznych publikacji w dziedzinie historii sztuki kościelnej w tym książek: „Credo Apostolorum w romańskich Drzwiach Płockich”, Płock 1992; „Iluminacje romańskiej Biblii Płockiej”, Lublin 1992; „Titulus Ecclesiae. Ikonografia wezwań współczesnych kościołów katedralnych w Polsce”, Warszawa 1999. Jest uznanym autorytetem w swej dziedzinie, jego zainteresowania naukowe od lat koncentrują się wokół problematyki obrazowania wyznania wiary chrześcijańskiej w sztuce, a także rozumienia sztuki jako wyznania wiary. Współredaktorem książki jest dr Aneta Kramiszewska, Adiunkt Katedry Historii Sztuki Kościelnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, specjalistka w zakresie ikonografii chrześcijańskiej, autorka książki „Visio religiosa w polskiej sztuce barokowej. Ze studiów nad ikonografią hagiograficzną”, Lublin 2003.

Sam tytuł książki „Credo in Deum... w teologii i sztuce Kościołów chrześcijańskich” stawia bardzo wysoką poprzeczkę przed jej redaktorami. Pierwsze wyzwanie polega na ujęciu szerokiej perspektywy czasowej poruszanego zagadnienia, której doprecyzowanie znajdujemy dopiero we wspomnianym już Wprowadzeniu. Dowiadujemy się z niego, że podjęta refleksja obejmuje okres od Soboru Trydenckiego po współczesność (s. 10). Drugim wyzwaniem jest objęcie dyskursem naukowym trzech głównych odłamów chrześcijaństwa – katolicyzmu, prawosławia i protestantyzmu. Stąd poważnym wyzwaniem stało się przybliżenie tematyki Credo w sztuce tworzonej przez wyznawców różnych kościołów. Trzecim zadaniem, które postawili sobie autorzy tejże publikacji, było dokonanie zestawienia dwóch punktów odniesienia – teologii i teorii sztuki. Jak możemy się w tym miejscu przekonać, nawet pobieżna analiza tematu potwierdza, iż mamy do czynienia z dziełem poważnym i wyjątkowym w swej dziedzinie.

Jak mogliśmy się przekonać temat recenzowanej publikacji stanowi zapowiedź bardzo wyrafinowanego zamierzenia naukowego. W celu realizacji tego zadania redaktorzy książki zadbali o staranny dobór autorów poszczególnych artykułów. W tym gronie znaleźli się nie tylko przedstawiciele różnych środowisk naukowych – Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Warszawskiego, Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie i Uniwersytetu Wrocławskiego a także różnych dyscyplin naukowych – teologowie, muzykolog, historycy oraz historycy sztuki. Dzięki tak bogatej pałecce naukowej i przejrzystej kompozycji recenzowana publikacja nabiera charakteru wielostronnego i wielowarstwowego spojrzenia na obecność Credo w życiu wspólnot chrześcijańskich.

Wprawdzie analizowana publikacja nie została podzielona na działy, jednak wyraźnie zaznacza się jego trójczłonowa konstrukcja. Punktem wyjścia

dla refleksji stało się Credo w liturgii i katechezie w kontekście historycznym. Ks. prof. Czesław Krakowiak z Instytutu Liturgicznego KUL w artykule *Symbol Apostolski w liturgii Kościoła rzymskiego* (s. 17-37) omówił przemiany, dotyczące obecności Credo w liturgii na przestrzeni dziejów Kościoła. Kontynuację myśli liturgicznej w aspekcie muzykologicznym stanowi opracowanie dr Beaty Bodzioch z Instytutu Muzykologii KUL „*Credo*” w *księgach liturgiczno-muzycznych po Soborze Watykańskim II* (s. 41-54). Bp prof. Julian Wojtkowski, biskup senior Archidiecezji Warmińskiej oraz emerytowany profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w artykule *Skład Apostolski w „Chrześcijańskim wyznaniu wiary katolickiej” Stanisława Hozjusza* (s. 57-66) pozwala zapoznać się z dokonaniem jednej z głównych postaci Soboru Trydenckiego, polskiego kardynała Stanisława Hozjusza. Popularność i wielość katechizmów, które przede wszystkim miały służyć pogłębianiu rozumienia głównych artykułów wiary, wymuszała poszukiwanie różnych form przekazu. W sposób bardzo przystępny, a przy tym interesujący, scharakteryzował polskie katechizmy dr Jan Zbigniew Słowiński z KUL w opracowaniu *Nauka „Credo Apostolorum” w katechizmach katolickich w języku polskim od XVI do XVIII wieku* (s. 69-90).

Drugą, wyodrębnioną tematycznie część recenzowanego wydawnictwa wyznaczają artykuły dra Krzysztofa Leśniewskiego z Instytutu Ekumenicznego KUL, ks. prof. Michała Janochy, kierownika Katedry Historii Kultury Kościołów Wschodnich Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, ks. dra Dariusza Chwastka z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie i proboszcza parafii Ewangelicko-Augsburskiej Św. Trójcy w Lublinie oraz prof. Jana Harasimowicza, kierownika Zakładu Historii Sztuki Reformacji i Renesansu Uniwersytetu Wrocławskiego. Centralnym zagadnieniem poruszonym w tej części jest obecność Credo w liturgii, teologii i sztuce innych kościołów chrześcijańskich. Zachowując podaną już kolejność autorów w poszczególnych artykułach podjęte zostały następujące tematy – *Symbol wiary w liturgicznej tradycji Kościoła prawosławnego* (s. 93-105); *Ikona „Symbolu wiary” i Symbol wiary w ikonie* (s. 109-135); *Credo Apostolorum w refleksji teologii ewangelickiej* (s. 139-148); „*Credo apostolskie*” w ewangelicko-luterańskiej katechetyce i sztuce kościelnej czasów nowożytnych (s. 151-176). Rodzaj ekumenicznego dopowiedzenia do tej części tworzą opracowania ks. dra Sławomira Pawłowskiego, adiunkta Katedry Teologii Ekumenicznej KUL – *Symbol wiary współcześnie – głębiej i ekumenicznie* (s. 179-191) oraz ks. Stanisława Mycka, kapłana Diecezji Sandomierskiej – *Dzieło trynitarniej miłości. „Medytacje o Składzie Apostolskim” jako zarys „teologicznego testamentu” Hansa Ursa von Balthazara* (s. 195-202).

W ostatniej, trzeciej części omawianej publikacji znalazły się artykuły podejmujące wprost analizę przykładów przedstawień Credo w dziełach sztuki w okresie potrydenckim. Refleksja ks. prof. Ryszarda Knapińskiego z KUL nt. *Trwanie tradycji średniowiecznej i nowatorstwo ikonografii Cre-*

do okresu potrydenckiego (s. 205-240) syntetyzuje efekty wieloletniego gromadzenia materiału badawczego – głównie grafiki poświęconej Credo tworzonej na potrzeby katechizmów oraz samodzielnych rycin. Kontynuację tej refleksji znajdujemy w pozostałych artykułach: *Credo Apostolorum w grafice europejskiej XVI-XVIII wieku* (s. 243-276) autorstwa dr Jolanty Talbierskiej, kustosza Gabinetu Rycin w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego; „Wyznanie wiary” księżnej Gertrudy. Uwagi o wizualizacji dogmatów w sztuce bizantyńskiej (s. 279-292) – w opracowaniu dr hab. Małgorzaty Smorąg-Różyckiej z Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego; *Los Apostolados El Greca* (s. 295-306) – zaprezentowany przez ks. prof. Andrzej Witko dyrektora Instytutu Historii Sztuki i Kultury Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz *Credo Apostolorum w polichromii kościoła Bernardynów w Skępem* (s. 309-342) – opisane przez dr Anetę Kramiszewską z KUL.

W harmonii z treścią książki pozostaje także jej wysoka wartość edytorska. Papier kredowy, schematy i tabele, kunsztowne, kolorowe ilustracje, staranne opracowane graficznie sprawiają, że refleksja naukowa może być konfrontowana z konkretnymi przedstawieniami pozwala na osobisty kontakt za sztuką europejską i bizantyjską. Pośród przybliżanych przykładów zastosowania tematyki Credo stosunkowo niewiele dotyczyło bezpośrednio polskich artystów. Pod tym względem wyróżniona została diecezja płocka, a konkretnie malatura maryjnego sanktuarium ojców bernardynów w Skępem autorstwa Walentego Żebrowskiego, szczegółowo przeanalizowana przez dr Anetę Kramiszewską. Redaktorzy zamieścili ponadto w języku angielskim spis treści oraz streszczenia poszczególnych artykułów, co dziś jest już podstawowym wymaganiam w publikacjach naukowych.

Docenić należy także język poszczególnych artykułów, który zachowując precyzję terminologii naukowej jednocześnie odznacza się przystępnością dla przeciętnego czytelnika. Niewątpliwie prezentowana publikacja może być interesująca w pierwszym rzędzie dla teologów, których zainteresowania naukowe stykają się z zagadnieniami teorii sztuki. Powinna ona także zaciekać katechetów i katechetyków ze względu na wymiar dydaktyczny analizowanych dzieł sztuki. Dziś przesłanie sztuki sakralnej zawierającej konkretne treści teologiczne pozostaje dla przeciętnego chrześcijanina zupełnie nieczytelne. Umiejętność odczytywania sensu owego przesłania wyrażanego w formie narracji, alegorii, personifikacji, symboli czy inskrypcji może i powinna także dziś służyć uatrakcyjnianiu edukacji religijnej i prowadzić do obcowania z tajemnicą Boga. Recenzowane dzieło bez wątpienia może w tym względzie stanowić znakomitą pomoc.

Ks. Rafał Bednarczyk